

بررسی علل عدم حضور و کم رنگ جوانان و نوجوانان در نماز جماعت مساجد

نعمت اله نجفی^۱

^۱نعمت اله نجفی دانشجوی کارشناسی ارشد رشته مدیریت بحران دانشگاه جامع امام حسین

نویسنده مسئول:

نعمت اله نجفی

چکیده

نسل جوان و نوجوان هر کشور سرمایه های آن کشور محسوب میشوند. سرمایه ای که ما به فعلیت درآمدن آن می تواند موجبات رشد جامعه باشد. رعایت اصول و مبانی تربیت دینی و اسلامی جوانان و نوجوانان گامی موثر در راه جلوگیری از دین گریزی میتواند داشته باشد با توجه به شرایط حساس دوران نوجوانی و جوانی آسیب هایی همیشه متوجه این قشر وجود داشته است چنانچه نسبت به این قشر عظیم و تاثیر گذار در زمینه تربیت دینی و نماز توجهی نشود انحرافات شدیدی آنها را تحت تاثیر قرار خواهد داد. پژوهش حاضر باروش تحلیل محتوا و هدف آن بررسی علل عدم حضور و کم رنگ جوانان و نوجوانان در نماز جماعت مساجد می باشد. جامعه مورد هدف جوانان و نوجوانان با استفاده از منابع مختلف که در این زمینه مورد مورد مطالعه قرار گرفته با تبیین مقوله ها و مفاهیم تاثیرگذار با روش تحلیل محتوا با تعیین جداول شماره یک ابتدا عبارات منتخب از منابع مختلف در ارتباط با موضوع پژوهش مشخص سپس مفاهیم انتخاب شده و تعداد فراوانی و مخاطبین تعیین و مشخص سپس در غالب جدول شماره ۲ میزان فراوانی مفاهیم مشخص گردید است سپس در جدول شماره ۳ مقوله های مفاهیم تعیین و پس از تجزیه و تحلیل نتایج نشان میدهد که جوانان و نوجوانان، معلمان دینی، اعضای خانواده ها، والدین، هیئت امنا، ائمه جماعات، متولیان تعلیم و تربیت، بیگانگان هریک نقش بسزایی در عدم حضور و کم رنگ جوانان و نوجوانان در نماز جماعت دارند.

واژگان کلیدی: نماز، جوانان و نوجوانان، مساجد

مقدمه

جایگاه مسجد و اهمیت حضور در آن و شرکت در جماعات بر اساس آموزه های دینی و منابع و مستندات قرآنی و روایی بر کسی پوشیده نیست. علیرغم اهمیت مسئله در ارتباط با حضور در مساجد و جماعات در گروه های سنی مختلف از جمله جوانان و نوجوانان با دو گروه مواجه هستیم؛ گروهی که اهل مسجد و جماعات هستند و در هر شرایطی حضور در جماعات و مساجد را بر خود وظیفه می دانند و گروهی که متأسفانه در مساجد و جماعات به علل مختلف حضور نمی یابند. بنابراین گروه دوم بیشتر هدف و موضوع مقاله است. حال با توجه به اینکه آموزه های دینی در ارتباط با حضور در مساجد و جماعات که برگرفته از مکاتب الهی و روایات و سیره معصومین (ع) است. و با نظرات انسان ها همسو و مطابقت دارد. بنابراین شکی نیست که می توان با بکارگیری روش ها و راههای متناسب بخش اعظمی از جوانان و نوجوانان مسلمان جامعه اسلامی را به این امر مهم جذب کرد. حضور در مسجد و نمازهای جماعت بر اساس احادیث و روایات توفیقی بزرگ و کمالی ارزشمند است. بر اساس آیه ۴۳ سوره بقره که می فرماید (نماز را به پا دارید، زکات دهید و با رکوع کنندگان رکوع کنید. میبینیم که قرآن امر به جماعت میکند در بسیاری از متون و منابع دینی و روایی نیز وقتی از اهمیت نماز صحبت میشود: منظور اصل نماز جماعات است). در واقع « اصل تشریع نمازهای یومیه به جماعت بود و در اهمیت و ارزش نماز همین بس که رسول خدا(ص) می فرماید: یک نماز جماعت بهتر از چهل سال نماز فردی در خانه است» مستدرک الوسائل به نقل از شیرازی ۱۳۷۷ ص ۷۷) و یا در روایتی از امام رضا(ع) میفرماید: ثواب هر رکعت نماز جماعت نسبت به فردی برابر دو هزار رکعت است (تحف العقول به نقل از رهبری ۱۳۸۰ ص ۱۶۱). در همین راستا پیامبر اسلام (ص) میفرماید هر کس با تعلیم و تعلم وارد مسجد شود مجاهد در راه خداست «به نقل از رهبری ۱۳۸۰ ص ۲۴۰» میبینیم که آیه ۱۱۴ سوره بقره بازماندگان از احیاء مساجد را ستمکارترین مردم معرفی کند. ضمن اینکه «مهم ترین شاخصه احیاء مساجد حضور گسترده و فشرده آحاد مردم مسلمان در مسجد تجلی پیدا می کند(همان منبع ص ۷). اهمیت نماز تا جایی است که تمامی پیامبران الهی انسانها را به نماز دعوت کرد و سفارش نمود نماز معراج مومن، نماز تقدیم حمد و سپاس به درگاه خالق است و کامل ترین پاسخ به عالی ترین نیاز انسان است. اگر چه نماز دارای اهمیت فراوان است امام گزاری نماز جماعت اهمیت بیشتری دارد و همان طور در روایات داریم «ان السرمع الجماعه» خدا همیشه با جماعت است. جایگاه مسجد در جامعه اسلامی بسیار والا و ارزشمند و منشأ خدمات ارزنده ای در تحولات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی جامعه بوده است. خصوصاً در پیروزی انقلاب اسلامی که محل حضور توده های مردم نخبگان و محل تصمیم گیری برای حضور مردم در تحولات بوده است و به ویژه در دوران دفاع مقدس انقلاب اسلامی در این میان حضور جوانان و نوجوانان در کنار سایر اقشار مردم شاهد می شود. اما در سالهای اخیر به عللی حضور و شماتیک جوانان در این مکان مقدس کاهش یافته است. با توجه به این مقدمه و با عنایت به جایگاه عظیم مسجد در دین اسلام این پژوهش کوشید علل حضور کم رنگ و شماتیک جوانان را در مسجد بررسی کند.

ادبیات تحقیق

معنای اصطلاحی مسجد

در اصطلاح، مسجد به محلی اطلاق می شود که جایگاه عبادت و خضوع در برابر حق تعالی است.

کاربرد واژه مسجد یکی در مورد، چهاردیواری خاصی است که برای عبادت ساخته می شود و دیگر این که بر اساس روایت رسول خدا(ص)مسجد بر سراسر زمین اطلاق می گردد. چرا که همه سطح کره خاکی می تواند سجده گاه انسان مسلمان باشد. این دومین کاربرد که اطلاق عام مسجد است، از اختصاصات امت اسلامی است.

نماز جماعت

نماز جماعت نمازی است که به صورت دسته جمعی اقامه می شود. نماز جماعت از بافضیلت ترین عبادات شمرده شده است. کسی که در نماز جماعت جلو می ایستد و دیگران به او اقتدا می کنند، امام جماعت نامیده می شود و کسانی را که به او اقتد می کنند، مأوم می گویند. به گفته

برخی فقیهان، آغاز واجب شدن نماز به صورت جماعت بوده است و اولین نماز جماعت را پیامبر(ص) و امام علی(ع) اقامه کرده‌اند. در روایات، یک نماز جماعت از ۲۵ نماز فردی برتر دانسته شده و به جماعت خواندن نماز به ویژه برای همسایه مسجد.

تعریف نوجوانی

به دوره گذرا از کودکی به بزرگسالی اطلاق می شود و معرف تغییر عمیقی است که کودک را از بزرگسال جدا می سازد. این دوره مرزهای سنی مشخصی ندارد و بسته به افراد و جوامع گوناگون متغیر است. در این دوره، نوجوان به بلوغ جنسی دست می یابد و هویت خود را جدا از هویت خانوادگی بنا می نهد. نوجوانی به منزله دگرگون شدن است و نوجوان در این دوره دائماً در حال تغییر و تحول است. به همین دلیل، بلوغ یکی از موارد همگانی رشد نوجوانی است و از دیدگاه زیست شناسی، روان شناسی، فرهنگی و اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. قسمتی از بلوغ یا نوجوانی، تحت تاثیر عوامل درونی و قسمت دیگر آن تحت شرایط محیطی است که فرد در آن رشد می یابد. این دوره، نوجوانی زمانی را برای کسب مهارتها و آماده شدن برای آینده در اختیار نوجوان می گذارد. اما در عین حال، دوره ای آکنده از تعارض و نوسان بین وابستگی و استقلال است. بنابراین، می توان گفت که نوجوانی مرحله پر کشمکش و دشواری در زندگی است. نوجوان در سالهای اول نوجوانی، با تغییرات جسمی، جنسی، روانی، اجتماعی و شناختی مواجه است. همزمان با گذراندن بلوغ جسمانی، همسالان است و با همه این تغییرات می کوشد هویت خود را کسب کند

تعریف جوانی جوانی دوره ای شکوهمند، پر اوج و بی بازگشت است. دوره ای که در آن کم آگاهی، شتابناکی ناهشیاری، خود شیفتگی و کم تجربگی با خصلت هایی همانند امیدواری، جستجوگری، حق طلبی، عاطفه مندی و خوداتکایی پیوند می خورد که اگر از شکوفایی و بالندگی این فرصت غفلت شود، بحران و بروز تبعات تلخ آن، پر دامنه و چشمگیر خواهد شد

درباره محدوده دوره سنی جوانان هم در بین روان شناسان و هم در بین دستگاه های مسؤول در کشورهای مختلف، دیدگاه های متفاوتی وجود دارد. برخی از روان شناسان سن ۱۷ یا ۱۸ تا ۳۰ را سن جوانی می دانند.

ویژگی های رفتاری افراد در سنین مختلف، متفاوت است. این تفاوت ها از میزان آگاهی و تجارب فرد، نحوه تعامل او با محیط، میزان تأثیرپذیری از دیگران، نداشتن یا چگونه داشتن ایدئولوژی، تغییرات زیستی و روانی و... نشأت می گیرد.

جوان نیز به دلیل شرایط ویژه ای که در آن قرار دارد، از خصائصی برخوردار است که نیاز به جهت دادن، اصلاح و پالایش دارد که اگر این ویژگی ها جهت دار گردد، چه بسا نیکو، دلپذیر و خوشایند خواهد شد. ما در این جا به پاره ای از این ویژگی ها اشاره می نماییم:

رشد دینی در نوجوانی و جوانی

در تمام ادیان الهی، دوره نوجوانی و نوجوانی به عنوان دوره آغاز عمل به آداب و شعائر دینی و دوره آموزش عملی دینداری به حساب می آید. در این دوره است که عبادت مستمر در خانه و مسجد و سایر اماکن مذهبی به نوجوانان تکلیف و توصیه می شود و آنان نیز، اگر از پیش در خانواده ای با باورهای مذهبی رشد یافته باشند و حرمت نهادن به اصول و بنیادهای دینی را آموخته باشند، با علاقه مندی به دین روی می آورند و هویت مذهبی خود را شکل می دهند. هم در جوامع اسلامی و هم در جوامع زرتشتیان و مسیحیان و سایر ادیان الهی، نوجوانی جوانی از نظر دینی دوره ورود به زندگی مذهبی بزرگسالی و دوره تجربه کردن دینداری و استحکام بخشیدن به باورها و احساسات مذهبی است.

مفهوم تحقیق

تاریخچه نماز

تاریخ نماز را می توان پس از پیدایش انسان و با به وجود آمدن ادیان دانست. اولین و نخستین عبادتی که خداوند بر بندگانش واجب کرد، نماز بود. با توجه به آیات قرآنی و روایات معصومین این نکته فهمیده می شود که پس از اعتقاد به جهان آخرت و یگانگی خداوند، اولین چیزی که مطرح می شود نماز است. همان گونه که گفتیم اولین عبادتی که خداوند بر بندگانش واجب کرد نماز بود و این صلاه است که آخرین عمل پس از مردن است که بر میت خوانده می شود و اولین سوالی که در روز قیامت از انسان پرسیده می شود در مورد نماز است.

ارزش و جایگاه نماز

در دین اسلام که مکتبی انسان ساز است، نماز جایگاه ویژه و ارزشمندی دارد و نمی توان هیچ کدام از عبادت های دینی را با آن مقایسه کرد به طوری که می توان گفت از بالاترین درجه و جایگاه در بین عبادت ها و تعالیم دینی برخوردار است. اگر هر انسانی جایگاه و برکات و ارزش نماز را به طور کامل درک کند هیچ گاه آن را ترک نخواهد کرد. در سخنان زیادی از معصومین به جایگاه نماز اشاره شده است و آن را نور و روشنائی نامیده اند. به طور یقین انسانی که تارک نماز است در تاریکی به سر می برد و از نور نماز نه در این دنیا و نه در آخرت بهره ای نخواهد برد. نماز آثار و برکات زیادی دارد و نباید آن را تنها در نزدیکی بین انسان و خالقش خلاصه کرد بلکه آثار آن در تمام زندگی نماز گزار دیده می شود.

اقامه نماز نه خواندن نماز

خدای بزرگ در قرآن کریم از بندگانش خواسته است که نه تنها نماز بخوانند بلکه آن را اقامه کنند. پس ما مسلمانان وظیفه داریم که علاوه بر خواندن نماز، پی به حقیقت آن ببریم. این که ما نماز را بر پا داریم به این معنی است که ما علاوه بر انجام فریضه ی نماز و انجام صحیح آن باید معانی و پیام های آن را درک کنیم و نماز را با روح و جان بخوانیم و با بند بند وجودمان برکات و حقایق آن را درک کنیم.

مبانی نظری

پدیده های اجتماعی وابسته به گذشته و در زنجیره ای از تداوم جای می گیرند. هویت آنان بدون در نظر گرفتن گذشته ای که در آن تکوین و تبلور یافته اند، به دست نخواهد آمد. بدین روی، همان گونه که شناخت درست باید با توجه به تمام شرایط فعلی پدیده صورت گیرد، به گذشته تاریخی آن نیز باید توجه کرد. به درستی می توان گفت: هر تحقیق درست، متضمن شناخت تحقیقات پیشین است. (ساروخانی، ۱۳۸۲، ص ۱۴۶) دیدگاه دورکیم در مورد خاستگاه و پیدایش دین :

امیل دورکیم دین را ناشی از «قدرت اجتماعی جامعه» می داند و طبق آن باورهای دینی را تحلیل می کند. دورکیم مسائل و عوامل تعیین کننده ای را در جامعه شناسی دین طرح کرد. «نخستین سهم یا خدمت علمی دورکیم به جامعه شناسی دین، عبارت بود از: تحلیل او از نقشی که دین در تکوین وجدان جمعی - یعنی وجدان و آگاهی اخلاقی جمعی جامعه - ایفا می کند. هرچند او با این انگاره زمانه اش سهیم بود که می گفت: دین محکوم به این است که سهم هرچه کمتری در زندگی جدید داشته باشد، با این حال توجه او نه معطوف به انحطاط و انتقاد از دین، بلکه به تحولش بود. او دین جوامع جدید را "کیش آیین فرد" می نامید.

منشأ دین از نظر اگوست کنت :

اگوست کنت از جمله کسانی است که گفته اند مذهب مولود جهل است. البته نظر اگوست کنت به همان مسئله تعلیل حوادث است، یعنی می خواهد بگوید بشر بالطبع اصل علیت را پذیرفته است منتها بشرهای اولیه چون علل اصلی حوادث را نمی شناختند اینها را به یک سلسله موجودات غیبی، خدایان و امثال اینها نسبت می دادند. مثلاً می دیدند باران می آید؛ چون علت آمدن باران را نمی شناختند می گفتند «خدای باران»؛ طوفان می آمد، نمی دانستند علت آن چیست، می گفتند «خدای طوفان» و همچنین حوادث دیگر.

نماز از دیدگاه امام خمینی:

نماز سنت سیاسی اسلام: «اگر بروید سراغ نماز، احیا کنید این سنت سیاسی اسلام را... ترس از فانتوم ها نداشته باشید، ترس از آمریکا و شوروی نداشته باشید.» (۱) «در اسلام از نماز هیچ فریضه ای بالاتر نیست.» (۲) «نماز خوب فحشا و منکر را از یک امت بیرون می کند.» (۳) «ما با ذکر خدا و با اسم خدا پیش بردیم و نماز بالاترین ذکر خداست.» (۴) «نماز بخوانید. از همه فریادها بالاتر است.» (۵) «شیطان ها از نماز می ترسند، از مسجد می ترسند.»

پیشینه تحقیق

الف. پژوهش های داخلی

تحقیقات و مطالعات گوناگونی در داخل کشور درباره مساجد صورت گرفته و هرکدام سعی کرده است با توجه به تخصص خود، مسائل مربوط به مساجد را بررسی کند با وجود این، تحقیقاتی که با نگاه جامعه شناسی صورت گرفته باشد انگشت شمار است. بنابراین ناگزیر تحقیقات انجام شده با نگاه غیر جامعه شناسی نیز ذکر می شوند:

۱. ضرابی (۱۳۷۶) در پژوهشی با عنوان «نقش عوامل مؤثر در جذب نسل جوان به مسجد از دیدگاه جوانان در استان کرمان» به این نتیجه رسیده است که عوامل ذیل در جذب جوانان به مسجد ارتباط مستقیم دارد: ۱. ویژگی های علمی و اخلاقی و رفتاری امام جماعت مسجد؛ ۲. فعالیت کانون های فرهنگی مستقر در مساجد؛ ۳. وضعیت ظاهری و نظافت و امکانات مسجد؛ ۴. کیفیت برگزاری نماز جماعت (از نظر طول مدت برگزاری نماز)؛ ۵. کتاب -خانه مسجد؛ ۶. هیأت امنای مسجد.

۲. دربندی (۱۳۷۴) در تحقیقی با عنوان «علل کاهش حضور مردم در مساجد از دیدگاه کارکردگرایان» درباره «نیازها» به بررسی این موضوع پرداخته است. او علت خلوتی مساجد را در مقایسه با اوایل انقلاب، تغییر نیازهای مردم و عدم تناسب کارکردهای مساجد با نیازهای کنونی مردم دانسته و اظهار داشته که سطح انتظارات مردم بالا رفته و یکی از علل آن توزیع غیرعادلانه ثروت ها و امتیازات مادی و رفاهی در میان قشرهای گوناگون مردم است.

ب. پژوهش های خارجی

اگرچه تحقیقات بسیاری درباره مذهب و کلیسا در خارج از کشور صورت گرفته، ولی تحقیق درباره مسجد بسیار اندک است. از جمله این اندک تحقیقات، می توان به یک نمونه ذیل اشاره کرد:

۱. خانم ایوان یازبیک حداد و آدیرت لومیس (۱۹۸۳) در تحقیقی با عنوان «گسترش ارزش های اسلامی در ایالات متحده» به این نتیجه رسیده اند که هر قدر الفت افراد با مساجد بیشتر باشد، آنها به اجرای دقیق احکام اسلامی تعهد بیشتری دارند و ۷۱ درصد پاسخ-گویان حضور در مسجد را در حفظ ایمان و اعتقادات مذهبی خیلی مؤثر دانسته اند. همچنین یافته ها حاکی از آن است که بین سن و وضعیت تأهل با مشارکت در فعالیت های مسجد رابطه وجود دارد؛ بدین صورت که جوانان و افراد متأهل بیش از افراد مسن و مجرد به مسجد می روند و در برنامه های مساجد مشارکت می کنند.

روش تحقیق

در این مقاله پژوهش به روش تحلیل محتوا انجام گرفته است که ابتدا با مطالعه منابع مختلفی از جمله کتب، مقالات، پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکتر، مجلات، نشریات تربیتی، سایت ها، سخنرانی ها در زمینه موضوع و عنوان مقاله (بررسی علل عدم حضور و کم رنگ جوانان و نوجوانان در نماز جماعت به روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفت و کار کرد های مختلف اجتماعی فرهنگی و عوامل تاثیر گذار در ابعاد شناختی و رفتاری بر حضور کم رنگ جوانان و نوجوانان در نماز جماعت از جمله نقش خانواده ها، والدین، مدرسه، جامعه، متولیان تعلیم و تربیت، مبلغان دینی، رسانه ها، کارکرد ارکان مساجد با استفاده از روش تحلیل محتوا مورد مطالعه قرار گرفت سپس با استخراج عبارات منتخب از منابع مطالعاتی و انتخاب مفاهیم به همراه مخاطبین احصاء گردید و در قالب جدول شماره ۱ تنظیم می شود سپس در قالب جدول شماره ۲ مفاهیم به همراه مخاطبین و تعداد فراوانی های آنها تنظیم می گردد و در جدول شماره ۳ مفاهیم استخراج شد با کارکرد های مشترک مقوله بندی می گردد و در جدول شماره ۴ مفاهیم و مقوله ها به همراه مخاطبین در مورد تجزیه و تحلیل واقع می شوند و توضیحات کامل داده می شود و در پایان نتیجه گیری از جداول بدست آمد علل عدم حضور کم رنگ جوانان و نوجوانان در نماز جماعت مساجد نتایج حاصله بدست می آید.

تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

پس از مطالعه منابع عبارات منتخب استخراج گردید و مفاهیم به همراه مخاطبین آن نیز احصاء گردید- تعداد عبارات منتخب ۴۹ و تعداد مفاهیم بدون فراوانی ۶۱ و مخاطبین نیز بدون فراوانی ۷ مورد می باشد که به شرح جدول شماره ۱ تقدیم میگردد؛

جدول شماره ۱

کد	عبارات منتخب	مفاهیم	مخاطبین
۱	اگر از امام جماعت گناه بزرگی سر بزند و مردم فهمیدند باید کنار برود یعنی مردم و جامعه را نباید به دست فاسق سپرد. ص ۲۷	گناه بزرگ	امام جماعت
۲/۱	جوانان میگویند ما حالا جوان هستیم و تازه اوایل عمرمان هست و برای جبران نماز در آینده وقت داریم. ص ۷۵	جبران نماز در آینده	جوانان
۲/۲	همنشینی جوانان با دوستان ناباب انسان را به انحراف می کشاند. ص ۷۵	دوستان ناباب	
۲/۳	فساد اخلاقی دارای پیامدها و آثاری خواهد بود که می تواند آسیب های غیر قابل جبران را برای جوانان جبران نماید. ص ۷۸	فساد اخلاقی	
۲/۴	اغلب جوانان و نوجوانان نسبت به مسائل دینی خصوصا نماز سستی و تنبلی از خود بروز میدهند. ص ۷۳	سستی و تنبلی	جوانان و نوجوانان
۳/۱	بی توجهی والدین نسبت به فرزندان در محیط خانه و سطحی نگری آنها در ابتدای نوجوانی فرزندان و بی مبالاتی اعضای خانواده نسبت به مسائل دینی خصوصا فرضیه نماز تاثیر به سزایی در تربیت فرزندان به جا میگذارد. ص ۲	۱. بی توجهی در محیط خانه ۲. سطحی نگری و بی مبالاتی نسبت به مسائل دینی	والدین اعضای خانواده
۳/۲	آشنا نبودن به فلسفه نماز و اسرار آن و در خواست مادی از خدا و عدم دست یابی به آن یکی از عواملی هست که جوانان را از این فرضیه الهی دور نگه می دارد. ص ۳	۱. آشنا نبودن به فلسفه نماز ۲. درخواست مادی از خدا	
۳/۳	عواملی چون و مطالعه نوشته های تحریک آمیز در مکتوبات و مقالات مخصوصا با نثر روان یا به صورت منظم در بروز مفاسد اخلاقی جوانان تاثیر گذار است. ص ۴	۱. نوشته های تحریک آمیز ۲. مفاسد اخلاقی	

جوانان	قضای نماز در آینده	جوانان در بسیاری از مواقع نماز خواندن خود را این چنین توجیه می کنند که من بعدا میخوانم و یا غذای نماز را به جا می آورم و یا در آینده جبران میکنم. ص ۵	۳/۴
	ضعف اعتقادی	امروز بخش عظیمی از جوانان که بهترین و مهم ترین قشر جامعه محسوب می شوند از ضعف اعتقادی رنج میبرند. ص ۱۵	۳/۵
مبلغان دینی	عکس العمل و رفتار نامناسب	چه بسا جوانانی که مقید به موازین باشد ولی با یک عکس العمل و رفتار نامناسب مبلغان دینی که لباس دین را برتن کرده است از دین دور شوند. ص ۶	۳/۶
مخاطبین	مفاهیم	عبارات منتخب	کد
خانواده ها	تحمیل تکالیف دینی همراه با سخت گیری	اغلب آسیب های ناخواسته تربیتی خصوصا در مورد نماز در خانواده ها پدید می آید که با تحمیل تکالیف دینی به شکل زود راس و شتاب زده همراه با سخت گیری باعث می شود که فرزندان را از دیانت و معنویت دور کنند. ص ۱۰	۴/۱
متولیان تعلیم و تربیت	۱. شیوه های غلط تربیتی ۲. بد عمل کردن ۳. بد دفاع کردن ۴. بد معرفی کردن دین	ما متولیان تعلیم و تربیت با شیوه های غلط تربیتی با بد عمل کردن و بد معرفی کردن دین و بد دفاع کردن موجبات دین گریزی و دین ستیزی را در نسل جوانان و نوجوانان فراهم کرده ایم. ص ۱۶	۴/۲
والدین	۱. تعارض اعتقادی ۲. تعارض باورها ۳. عملکرد متضاد	وجود تعارض اعتقادی در بین اعضای خانواده به ویژه تعارض باورها و عملکرد متضاد والدین مانع استحکام ارزش و هویت دینی در جوانان و نوجوانان می شود. ص ۷۲	۴/۳
	۱. تحمیل مطالب دینی ۲. رغبت و ایمان قلبی	اگر بیش از حد و فراتر از اقتضای سنی نوجوانان والدین به تحصیل مطالب دینی اقدام نمایند رغبت و ایمان قلبی آنان نسبت به دین و نماز کاهش می یابد. ص ۷۶	۴/۴
امام جماعت	طول کشیدن نماز	بعضی به خاطر طول کشیدن نماز توسط امام جماعت از مسجد رویگردان می شوند. ص ۷۹	۴/۵
افراد مسجد	بر خورد سرد	بعضی از برخورد سرد افراد مسجد دلسرد و دیگر به مسجد نمی روند. ص ۳	۵
پدر و مادر مربی خانواده	بی توجهی و کم توجهی	بی توجهی و کم توجهی پدر و مادر یا مربی خانواده نسبت به فرزندان در تشویق آنها نسبت به نماز در دوری از فرائض دینی نقش دارد.	۶
نوجوانان و جوانان	بنیه اعتقادی	بسیاری از جوانان و نوجوانان جامعه ما بنیه اعتقادی قوی ندارند و فقط درباره دین و خدا و قیامت در کتاب هایشان مطلبی خوانده اند و یا از روحانیون شنیده اند اما به یقین نرسیده اند. ص ۳	۷/۱
نوجوانان	گناهان قبلی	برخی از نوجوانان به خاطر گناهان قبلی بی انگیزه و افسرده شده اند و آنها را به تدریج به سمت بی دینی سوق داده می شوند. ص ۳	۷/۲
نوجوانان و جوانان	۱. بحران های بلوغ ۲. شک و تردید های مذهبی ۳. ناپختگی و بی تجربگی ۴. الگوهای غیر واقعی	مسائل و بحران های بلوغ از یک طرف و شک و تردید های مذهبی از طرفی دیگر ناپختگی و بی تجربگی و گرایش سریع به الگو های غیر واقعی که اهل نماز نیستند زمینه هایی است که در خود فرد وجود دارد و باعث می شود جوانان و نوجوانان به نماز علاقه نشان ندهند. ص ۴۱	۷/۳
جوانان	۱. غریزه ی جنسی ۲. طریق افراط و تفریط ۳. ضایعه جسمانی و روانی	شدت یافتن غریزه جنسی یکی از غرایز نیرومند و حساس در وجود جوانان است و چنانچه در طریق افراط و تفریط واقع شود ممکن است ضایعه جسمانی و روانی به دنبال بیاورد. ص ۳۴	۷/۴
	آزادی بی حد و حصر	علاقه به آزادی بی حد و حصر یکی از تمایلات و خصیصه های که در دوران جوانی شدت می یابد. ص ۵۲	۷/۵

جدول شماره ۱			
کد	عبارات منتخب	مفاهیم	مخاطبین
۸	دشمن با وسوسه برانجام مکر و ترک کارهای مستحبی حمله را آغاز می کند و تا انجام گناهان صغیره و تکرار آنها و رسیدن به گناه بزرگ و بعد از آن دستبرد به اعتقادات جوانان را تا پایان ادامه می دهد. ص ۷۶	۱. وسوسه ۲. انجام گناهان صغیره و کبیره	دشمن
۹/۱	والدین، مدرسه و جامعه به دلیل داشتن نقش کلیدی در دوری و غفلت نوجوانان نسبت به فلسفه نماز مسئولیت بیش تری دارند. ص ۱	دوری و غفلت نسبت به مسائل نماز	والدین، مدرسه، جامعه
۹/۲	نوجوانی که نسبت به فلسفه معارف احکام و مسائل مربوط به نماز آگاهی کافی نداشته باشد نسبت به نماز بی اهمیت است. ص ۱	نسبت به مسائل مربوط به نماز آگاهی نداشته باشد	نوجوانان
۹/۳	گاهی نوجوانان در طی روز به دلایل همچون کلاس درس، ورزش زیاد، داشتن سرگرمی های متعدد بیش از اندازه تلاش نموده و خسته و بی حوصله هستند و نسبت به نماز بی توجه می شود. ص ۴	۱. ورزش زیاد ۲. سرگرمی های متعدد	
۹/۵	واگذاری انجام کارهای متعدد به نوجوانان باعث می شود که ناخواسته از نماز غفلت کنند. ص ۲	کارهای متعدد	
۹/۶	عواملی همچون تحویل نگرفتن، بی اعتنایی، بی حرمتی نسبت به نوجوانان از سوی متولیان دین از عوامل اجنماعی دور شدن آنها از نماز می شود	۱. تحویل نگرفتن ۲. بی اعتنایی ۳. بی حرمتی	متولیان دین
۹/۷	احساس تهجر و بی منطقی از مدعیان و طرفداران دین، دیدن ناتوانی ها و عقب ماندگی جوامع اسلامی و تعلیم دادن آن به دین از عوامل دور شدن از نماز و عبادات جوانان برشمرد. ص ۴	۱. احساس تهجر و بی منطقی ۲. ناتوانی و عقب ماندگی جوامع اسلامی	مدعیان و طرفداران دین
۹/۸	هرگا نزدیک ترین دوستان و افراد در دوران نوجوانی نگرش منفی نسبت به نماز داشته باشند بر روی آنها نیز تاثیر منفی خواهد گذاشت. ص ۷	نگرش منفی نسبت به نماز	دوستان و افراد
۱۰/۱	یکی از خصوصیات نوجوانان خود نمایی و تعرض است اگر نوجوان در جمعی قرار بگیرد که آنان نیز به نماز بی توجه اند سعی میکند خود را طوری مطرح کند تا محبو بو مورد قبول ان جمع قرار گیرد. ص ۸	خود نمایی و تعرض	نوجوانان
۱۰/۲	واگذاری انجام کارهای متعدد از سوی والدین به نوجوانان نیز باعث میشود که آنان به صورت ناخواسته از نماز غفلت کنند. ص ۱۶	واگذاری کارهای متعدد	والدین
۱۰/۳	ترجیح دادن تفریح و سرگرمی به علت جاذبه بیشتر در نوجوانان از عدم گرایش به نماز می باشد. ص ۲۱	تفریح و سرگرمی	نوجوانان
۱۰/۴	یکی از موانع ارتباط بین جوانان و روحانیون، عدم وقت گذاری امام جماعت قبل و بعد از نماز می باشد. ص ۴۶	عدم وقت گذاری	امام جماعت
۱۱/۱	نوجوان به دلیل آمادگی پذیرش هر نوع اندیشه و رفتار ارائه شده و از طرف دیگر به دلیل ضعف و ناتوانی علمی و عقلی قادر به تجزیه و تحلیل و تشخیص درست از نادرست نیست در چنین وضعیتی در معرض تبلیغات مسموم منحرفین از اسلام قرار میگیرد و دچار شک و تردید میشود. ص ۷	۱. ضعف ناتوانی علمی و عملی ۲. تبلیغات مسموم منحرفین	نوجوانان
جدول شماره ۱			
کد	عبارات منتخب	مفاهیم	مخاطبین

۱۱/۲	نا آگاهی والدین نسبت به معارف دینی و مانند آن را میتواند باعث بی توجهی و غفلت و دوری نوجوانان به معارف دینی گردد. ص ۶	نا آگاهی نسبت به معارف دینی	والدین
۱۲/۱	از عوامل اجتماعی که باعث دوری جوانان از مساجد میشود دوستی و همنشینی با افراد ناباب است. ص ۱۱	همنشینی با افراد ناباب	جوانان
۱۲/۲	ارائه نکردن الگوهای عملی توسط متولیان فرهنگی در جامعه و نشان دادن آنها به جوانان و نوجوانان در ترک نماز و عدم توجه به معارف دین تاثیر دارد. ص ۱۲	۱. ارائه نکردن الگوهای عملی ۲. عدم توجه به معارف دین	متولیان فرهنگی
۱۳/۱	نوجوانی که نسبت به معارف و احکام و مسائل مربوط به نماز آگاهی کافی و لازم و درستی نداشته باشد به طبع به نماز بی اهمیت می شوند. ص ۳	معارف و احکام و مسائل مربوط به نماز	نوجوانان
۱۳/۲	برخی از والدین نسبت به تربیت دینی از جمله به نماز فرزندان خود اهمیت چندانی قائل نیستند. ص ۷	تربیت دینی فرزندان	والدین
۱۳/۳	برخی از والدین به بهانه اینکه هنوز زمان تکلیف شرعی فرزندان فرا نرسید آنها را به نماز دعوت و هدایت نمیکند. ص ۸	زمان تکلیف شرعی	
۱۳/۴	رفتار تند و ناپسند والدین نسبت به کودک و نوجوان سنگین و پیچیده جلوه دادن مسائل دین از جمله نماز باعث بی توجهی آنها گردد. ص ۹	۱. رفتار تند و ناپسند ۲. پیچیده جلوه دادن مسائل دین	
۱۳/۵	نوجوان به دلیل ضعف عقلی و علمی قادر به تجزیه و تحلیل و تشخیص درست از نادرست نیست و در معرض تبلیغات مسموم که در قالب فیلم و کتاب و مانند آن آشکار میشود و سپس دچار شک و تردید و در نهایت به نماز بی اعتنا میگردد. ص ۱۳	۱. ضعف عقلی و عملی ۲. تبلیغات مسموم ۳. شک و تردید	نوجوانان
۱۴/۱	سخنرانیهای ضعیف و نبود ارتباط با مراکز روحانیت، استفاده نکردن از تجارب دیگران و نبود نظارت بر عملکرد ائمه جماعات، منحصر بودن به تبلیغ سنتی و عدم استفاده از ابزار روز و پاسخگو نبودن به گرایش های مختلف از مهم ترین چالش های دوری جوانان از مساجد است. ص ۳	۱. سخنرانیهای ضعیف ۲. نبود ارتباط با مراکز روحانیت ۳. استفاده نکردن از تجارب دیگران ۴. تبلیغ سنتی ۵. عدم استفاده از ابزار روز ۶. پاسخگو نبودن به گرایش های مختلف	ائمه جماعت
۱۴/۲	بسیاری از خانواده ها به دلیل وجود گرفتاریهای زندگی و نیازهای اقتصادی ناچارا نیاز به بیش از یک شغل دارند و این تراکم کاری خستگی جسم و کسالت روحی را باعث میشود و حوصله ای برای توجه به نماز فرزندان پیدا نمیکند. ص ۶	۱. گرفتاری های زندگی ۲. نیازهای اقتصادی ۳. تراکم کاری ۴. خستگی جسم و کسالت روحی	خانواده ها
جدول شماره ۱			
کد	عبارات منتخب	مفاهیم	مخاطبین
۱۴/۳	پیدایش مراکز موازی مساجد مثل مدارس، فرهنگسرا، کانال های تلویزیونی و ماهواره و سرگرمی های متنوع ورزشی و تفریحی با سرمایه گذاری کلان و با ارائه چهره ضعیف از اهل مسجد در فیلم ها و سریال ها به صورت غیر مستقیم در عدم حضور جوانان در مساجد تاثیر دارد. ص ۶	۱. ارائه چهره ضعیف از اهل مسجد ۲. مراکز موازی مسجد ۳. فرهنگسرا ۴. مدارس	جوانان

هیئت امنا	۱. اختلافات مدیریتی ۲. ایجاد دو دستگی	اختلافات مدیریتی بین اعضای هیئت امنا در مسائل کاری مسجد گاهی سبب ایجاد دو دستگی میان نمازگزاران میشود. ص ۶	۱۴/۴
امام جماعت	نماز خشک و بی روح	از مسجدی که فقط نماز به صورت خشک و بی روح توسط امام جماعت اقامه میگردد نمی توان شکوفایی و حضور همه سویه جوانان انتظار داشت. ص ۱۰	۱۴/۵

جدول شماره ۲: مفاهیم، پس از تنظیم جدول شماره ۱ در این مرحله مفاهیم به ترتیب آورده میشود مفاهیم بدون تکرار

۶۱ مورد تعداد فراوانی عبارت است از ۷۳ مورد

مخاطبین	فراوانی	مفاهیم	کد
امام جماعت	۱	گناه بزرگ	۱
	۱	طول کشیدن نماز	۲
افراد مسجد	۱	برخورد سرد	۳
دشمن	۱	وسوسه	۴
والدین و اعضای خانواده	۲	بی توجهی در محیط خانه	۵
	۱	سطحی نگری و بی مبالایی نسبت به مسائل دینی	۶
	۴	آشنا نبودن به فلسفه نماز	۷
	۲	تحمیل تکالیف همراه با سخت گیری	۸
	۱	تعارض اعتقادی	۹
	۱	تعارض باورها	۱۰
	۱	عملکرد متضاد	۱۱
	۱	رغبت و ایمان قلبی	۱۲
متولین تعلیم و تربیت	۱	شیوه های غلط تربیتی	۱۳
	۱	بد عمل کردن	۱۴
	۱	بد دفاع کردن	۱۵
	۱	بد معرفی کردن دین	۱۶
جوانان	۱	درخواست مادی از خدا	۱۷
	۱	نوشته های تحریک آمیز	۱۸
	۲	ضعف اعتقادی	۱۹
مبلغان دینی	۱	عکس العمل و رفتار نامناسب	۲۰
	۱	گناهان قبله	۲۱
	۱	بحران بلوغ	۲۲
	۱	شک و تردید های مذهبی	۲۳
	۱	ناپختگی و بی تجربگی	۲۴
	۲	الگوهای غیر واقعی	۲۵

جوانان و نوجوانان	۱	غریزه جنسی	۲۶
	۱	افراط و تفریط	۲۷
	۱	ضایعه جسمانی و روانی	۲۸
	۱	آزادی بی حد و حصر	۲۹
	۲	جبران نماز در آینده	۳۰
	۲	فساد اخلاقی	۳۱
	۱	سستی و تنبلی	۳۲
مخاطبین	فراوانی	مفاهیم	کد
نوجوانان و جوانان	۱	انجام گناهان صغیره و کبیره	۳۳
والدین-مدرسه-جامعه	۱	دوری و غفلت نسبت به مسئله نماز	۳۴
نوجوانان	۱	ورزش زیاد	۳۵
	۲	سرگرمی های متعدد	۳۶
	۱	ضعف و ناتوانی علمی و عملی	۳۷
	۱	خودنمایی و تعارض	۳۸
متولیان دینی	۱	تحويل نگرفتن	۳۹
	۱	بی اعتمادی	۴۰
	۱	بی حرمتی	۴۱
مدعیان و طرفداران دین	۱	احساس تحجر و بی منطقی	۴۲
	۱	ناتوانی و عقب ماندگی	۴۳
والدین	۱	واگذاری کارهای متعدد	۴۴
	۱	گرفتاریهای زندگی	۴۵
	۱	تراکم کاری	۴۶
	۱	خستگی و کسالت روحی	۴۷
	۱	رفتار تند و ناپسند	۴۸
	۱	پیچیده جلوه نشان دادن مسائل دینی	۴۹
	۱	سخنرانیهای ضعیف	۵۰
امام جماعت	۱	نبود ارتباط با مراکز روحانیت	۵۱
	۱	اعتماد نکردن به تجارب دیگران	۵۲
	۱	تبلیغات سنتی	۵۳
	۱	عدم استفاده از ابزار جدید	۵۴
	۱	پاسخگو نبودن به گرایشات جدید	۵۵
	۱	عدم وقت گذاری	۵۶

۵۷	نماز خشک و بی روح	۱	
۵۸	تبلیغات مسموم منحرفین	۲	دشمن
۵۹	ارائه ضعیف از مساجد	۱	مراکز موازی مساجد، فرهنگسرا و مدارس
۶۰	اختلافات مدیریتی	۲	هیئت امنا
۶۱	نگرش منفی نسبت به نماز	۱	دوستان و افراد

۲- مقوله های تحقیق تعداد مقوله های این تحقیق ۲۶ مورد است که در جدول شماره ۳ می باشد

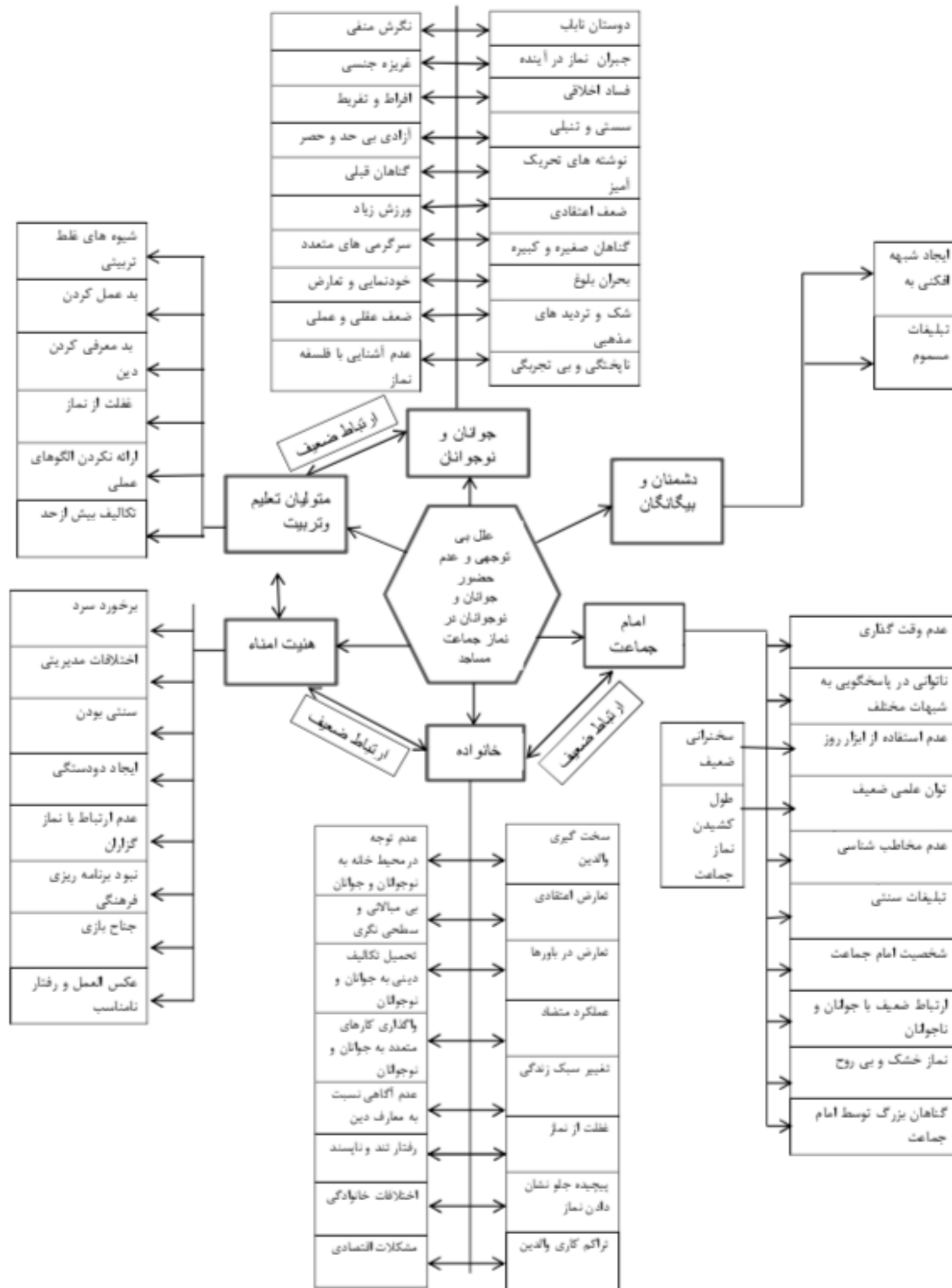
جدول شماره ۳

ردیف	مقوله ها	مفاهیم	مخاطبین
۱	عدم آشنایی با دین	جبران نماز در آینده ۲	جوانان و نوجوانان
		آشنا نبودن با فلسفه نماز ۴	
		درخواست مادی از خدا ۱	
		ضعف اعتقادی ۲	
		شک و تردید های مذهبی ۱	
		سطحی نگری و بی مبالاتی نسبت به دین ۱	والدین و اعضای خانواده
		تعارض اعتقادی ۱	
		رغبت و ایمان قلبی ۱	
		پیچیده نشان دادن مسائل دین ۱	
		بدمعرفی کردن دین ۱	متولیان تعلیم و تربیت
۲	عدم کنترل خواهشهای نفسانی	دوری و غفلت نسبت به مسئله نماز ۱	مدرسه- والدین- جامعه
		نگرش منفی نسبت به نماز ۱	دوستان و افراد
		گناه بزرگ ۱	امام جماعت
		فساد اخلاقی ۱	جوانان و نوجوانان
		نوشته های تحریک آمیز ۱	
		غریزه جنسی ۱	
		آزادی بی حد و حصر ۱	
		گناهان قبلی ۱	
		گناهان صغیره و کبیره ۱	
۳	عدم آگاهی و شناخت علمی	سخنرانیهای ضعیف ۱	امام جماعت
		عدم استفاده از ابزار جدید ۱	
		ضعف و ناتوانی علمی و عملی ۱	
		تبلیغات سنتی ۱	

	شیوه های غلط تربیتی ۱		
نوجوانان	خودنمایی و تعارض ۱	غرور و تکبر	
	بحران بلوغ ۱	دوران حساس	
مدعیان و طرفداران دین	احساس تحجر و عقب ماندگی ۱	خودباختگی و حقارت	
جوانان و نوجوانان	ناپختگی و بی تجربگی ۱	خام بودن	
مخاطبین	مفاهیم	مقوله ها	ردیف
منحرفین	تبلیغات مسموم منحرفین ۲	فضای باز شبهات	۳
مبلغان و متولیان	بی اعتمادی ۱	عدم اطمینان	
	بی حرمتی ۱	رفتارهای نامناسب اجتماعی	
	تحویل نگرفتن ۱		
	عکس العمل و رفتار نامناسب		
هیئت امنای	اختلافات مدیریتی ۲		
	طریق افراط و تفریط ۱	زیاده روی	۴
جوانان و نوجوانان	الگوهای غیر واقعی ۲	تاثیرپذیری کاذب	۵
والدین و اعضای خانواده	عملکرد متضاد ۱	عکس العمل	۶
	بی توجهی در محیط خانه ۲	سهل انگاری و بی تفاوتی	۷
افراد مسجد	برخورد سرد ۱	رفتار نامناسب	۸
متولیان تعلیم و تربیت	بد عمل کردن ۱		
	بد دفاع کردن ۱	عدم آگاهی دینی	۹
والدین و اعضای خانواده	رفتار تند و ناپسند ۱	بداخلاقی و بی توجهی	۱۰
	تحمیل تکالیف همراه با سخت گیری ۲	اجبار و زور	۱۱
امام جماعت	نبود ارتباط با مراکز روحانیت ۱	عدم تبادل افکار و اندیشه	۱۲
	اعتماد نکردن به تجارب دیگران ۱	عدم کمک فکری	۱۳
	طول کشیدن نماز ۱	عدم وقت شناسی	۱۴
جوانان و نوجوانان	سرگرمی های متعدد ۲	گسترده گی و تنوع فعالیتهای اجتماعی	۱۵
	ورزش زیاد ۱		
	واگذاری کارهای متعدد ۱		
خانواده ها	گرفتاریهای زندگی ۱	مشغله کاری	۱۶
	تراکم کاری ۱		
امام جماعت	عدم وقت گزاری ۱	قائل نبودن به ارزش زمان	۱۷
جوانان و نوجوانان	سستی و تنبلی ۱	ضعف اراده	۱۸
	خستگی و کسالت روحی ۱		
جوانان و نوجوانان	ضایعه جسمانی و روانی ۱	بی احتیاطی و بی مبالاتی	۱۹

نتیجه گیری

هدف از این مقاله بررسی علل عدم حضور کمرنگ جوانان و نوجوانان در نماز جماعت بیان شده است. که با مطالعات مفهومی و تعیین مقوله های مختلف به روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفته است و عوامل مختلف که بصورت مستقیم و غیر مستقیم در ابعاد شناختی و رفتاری که نقش بسزایی در این زمینه داشته مورد مطالعه تحلیلی قرار گرفته و سهم هر یک در عدم حضور کمرنگ جوانان در نماز جماعت مشخص شد که مخاطبین و نتایج حاصله عبارت اند از جوانان و نوجوانان، ائمه جماعات، محیط های اجتماعی، مدعیان و طرفداران دین و متولیان تعلیم و تربیت خانواد ... مورد کنکاش قرار گرفت که به ترتیب نقش جوانان و نوجوانان پس از تجزیه تحلیل در ابعاد شناختی و رفتاری آنها مهم ترین عامل در این زمینه عبارت اند از عدم آگاهی و شناخت و معرفت نسبت به فلسفه نماز، سستس و تنبلی، ضعف اعتقادی، بحرانهای مختلف دوران جوانی و نوجوانی، تاثیرات محیط اجتماعی ناسالم، دوستان ناباب و گسترش و تنوع فعالیتهای اجتماعی در کاهش حضور در نماز جماعت نقش اساسی ایفا میکنند. والدین و اعضای خانواده که مهم ترین کانون تربیت فرزندان می باشد چنانچه آسیب جدی مورد توجه این کانون باشد نقش بسزایی در عدم دینداری آنها ایفا میکند که می توان اشاره داشت. عدم آشنایی و پابندی والدین به دین و نماز در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی، مشغله و تراکم کاری و مشکلات اقتصادی، نبود ارتباط عاطفی بین اعضای خانواده و ضعف اعتقادی والدین در عدم حضور و کمرنگ بودن جوانان و نوجوانان موثر می باشد. نقش مبلغان دینی و ائمه جماعات در ابعاد رفتاری و شناختی از جمله ضعف و ناتوانی علمی و عملی نسبت به دین (شخصیت علمی)، تبلیغات سنتی، عدم وقت گذاری، نبود آشنایی با ابزار جدید، شیوه های برخورد با جوانان، خصوصا عدم آشنایی با مبانی دینی و درک صحیح از جوانان و نوجوانان در ارتباط گیری و نبود الگوهای موفق و ناتوانی علمی و رفتارهای نامناسب اجتماعی زمینه ساز عدم حضور جوانان در نماز میشود. همچنین تبلیغات مسموم دشمنان و منحرفین در ابعاد مختلف فرهنگی از طریق ابزار جدید رسانه ای با ایجاد تردید و شبه و دوگانگی نسبت به دین و ایجاد تعارضات اعتقادی نقش بسزایی در این زمینه می تواند ایفا کند. با توجه به دوران حساس جوانی و نوجوانی و ویژگی های خاص این دوران از جمله عاطفی بودن، زودرنجی، ناپختگی، کم تجربگی، احساسات شدید، بطور طبیعی خطاپذیری بیشتر و از طرفی روحیه استقلال طلبی و ستیزجویی زمینه چالش ها و آسیب ها و تضاد ها را در میان این قشر و بزرگترها بوجود میآورد و عدم توجه به این دوران تیرگی و انحراف را مهیا می نماید اگر متولیان امر تعلیم و تربیت فرهنگی با توجه به شرایط امروزی به این قشر عظیم و تاثیرگذار و آینده ساز توجهی نکنند کادرسازی نیروهای طراز انقلابی از دست خواهد رفت و جایگزین کردن آن بسیار سخت خواهد بود.

مدل تحلیلی عقل بی توجهی به عدم حضور جوانان و نوجوانان در نماز جماعت مساجد

منابع و مآخذ

۱. امام خمینی (ره) ۱۳۷۹، صحیفه، مرکز نشر و تنظیم آثار امام خمینی
۲. احمد نصیری، پیانو-لاله، رحمانی وحید (۱۳۸۸) آثار تربیتی نماز جماعت بر جوانان و نوجوانان، بوستان کتاب
۳. خلیلی، مصطفی (۱۳۹۲) نقش نماز و شخصیت جوانان، مرکز مطالعات و پاسخگویی شبهات صدر علمیه قم
۴. ساعی منیره عوامل ترک نماز و راهکارهای دعوت به نماز، حضور علمی خواهران خراسان
۵. فتح اله نجار زادگان (۱۳۹۲) مضاف بی پایان با شیطان، بوستان قم
۶. فکری شهناز (۱۳۹۱) تشویق نوجوانان به نماز، خادم الرضا
۷. قائمی علی (۱۳۸۹) هدایت نوجوانان به سوی نماز، مجله رشد شماره ۱۵۸-۱۵۹-۱۶۰
۸. قرائتی محسن (۱۳۸۶) پرتوی از نماز مرکز فرهنگی درسهای از قرآن
۹. قرائتی محسن (۱۳۸۰) یکصد و چهارده نکته از نماز، تهران مرکز فرهنگی درسهای از قرآن
۱۰. کامران، علیرضا، از مون، عسگر، اسدی، عبدالله (۱۳۸۹) مساجد-جوانان-فرصت ها دانشگاه علوم پزشکی اردبیل
۱۱. کریمی، عبدالکریمی (۱۳۹۶) نماز و خانواده نکته های روانشناسی و تربیت دینی فرزندان و اقامه نماز
۱۲. گنابادی علی (۱۳۹۲) علل بی توجهی برخی جوانان به نماز- مسسر بندگی
۱۳. مرکز تحقیقات اسلامی (۱۳۸۷) نماز شکوفه های زندگی علل بی توجهی نوجوانان به نماز، موسسه اطلاع رسانی بنیان
۱۴. نظیف مطهر (۱۴۸۹) نماز و علل کم توجهی جوانان به نماز و راهکارهای آن امید مهر
۱۵. هدایتی احمد (۱۳۹۵) علل بی توجهی جوانان و نوجوانان به نماز-ره توشه